

Πολιτικό αδιέξοδο στην Ουκρανία

Πέμπτη 30 Ιανουαρίου 2014

Η δεσπόζουσα θέση της τεράστιας σε έκταση Ουκρανίας, μεταξύ της Ρωσίας και των κρατών μελών του NATO (Πολωνία, Σλοβακία, Ουγγαρία και Ρουμανία), της προσθέτει μια ιδιαίτερη γεωστρατηγική σημασία. Κυρίως αυτή η γεωστρατηγική σπουδαιότητα της Ουκρανίας δημιουργεί ανησυχίες στη Μόσχα, καθώς αντιλαμβάνεται ότι μια μελλοντική φιλοευρωπαϊκή πορεία από την πλευρά του Κιέβου θα δημιουργούσε τριγμούς και στην ίδια τη Ρωσία. Ως εκ τούτου, είναι λογικό ότι η ρωσική ηγεσία αφενός δεν έχει συμφιλιωθεί πλήρως με την ανεξαρτησία της Ουκρανίας από τη Σοβιετική Ένωση το 1991, αφετέρου επιδιώκει να τη διατηρήσει στη σφαίρα επιρροής της, τουλάχιστον πολιτικά και οικονομικά.

Από την πλευρά τους, οι Ουκρανοί όχι μόνο δέχονται τις έξωθεν επιρροές που τους ταλανίζουν, αλλά οδηγήθηκαν σε ένα σχεδόν ισομερή ιδεολογικο-πολιτικό διχασμό (φιλορώσοι των ανατολικών και νότιων περιοχών που ομιλούν τη ρωσική γλώσσα και εθνικιστές-φιλοδυτικοί των κεντρικών και δυτικών περιοχών), ο οποίος με τη σειρά του οδήγησε τη χώρα σε πολιτικό αδιέξοδο. Έτσι, μετά τις αμφιλεγόμενες προεδρικές εκλογές του 2004 που πυροδότησαν την «πορτοκαλί επανάσταση», αλλά και τις εκλογές του 2010 που έφεραν στην εξουσία το φιλορώσο πρόεδρο Βίκτορ Γιανουκόβιτς (κατέλαβε το 35,32% των ψήφων, έναντι του 25,05% που κατέλαβε η φιλοδυτική Γιούλια Τιμοσένκο), φτάσαμε στις πρόσφατες μαζικές αντικυβερνητικές διαδηλώσεις στην πλατεία Ανεξαρτησίας (Maidan) τού Κιέβου.

Οι πρόσφατες εξελίξεις

Οι αντικυβερνητικές διαδηλώσεις ξεκίνησαν το Νοέμβριο του 2013, όταν η κυβέρνηση αποφάσισε να μην υπογράψει συμφωνία-ορόσημο εμπορικής συνεργασίας με την ΕΕ, υπό το βάρος ρωσικών πιέσεων. Μάλιστα, στις 17 Δεκεμβρίου, η Μόσχα και το Κίεβο ανακοίνωσαν μια σημαντική συμφωνία, βάσει της οποίας η Ρωσία θα αγοράσει ουκρανικά κρατικά ομόλογα αξίας 15 δισ. δολαρίων και θα μειώσει σημαντικά την τιμή του ρωσικού φυσικού αερίου. Έκτοτε, το βασικό αίτημα των διαδηλωτών, που προέρχονται από την περιοχή του Κιέβου και δυτικότερα, δεν είναι μόνο η προσέγγιση με την ΕΕ, αλλά η παραίτηση του ίδιου του Ουκρανού προέδρου Βίκτορ Γιανουκόβιτς, καθώς και η

διεξαγωγή πρόωρων προεδρικών εκλογών (περίπου ένα χρόνο πριν των προγραμματισμένων). Επιπρόσθετα, θα πρέπει να αναφέρουμε ότι η ουκρανική κυβέρνηση επικρίνεται έντονα για παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένης της ελευθερίας του Τύπου, για επιλεκτική δίωξη των ηγετών της αντιπολίτευσης, ενώ η οικογένεια Γιανουκόβιτς επικρίνεται για διαφθορά και αδικαιολόγητο πλουτισμό.

Την πλέον χαρακτηριστική περίπτωση στοχοποίησης ηγετών της αντιπολίτευσης συνιστά η καταδίκη σε επτά χρόνια φυλάκισης της πρώην Ουκρανής πρωθυπουργού Τιμοσένκο, γνωστής και ως «πορτοκαλί πριγκίπισσας», για κατάχρηση εξουσίας που αφορούσε στην υπογραφή συμφωνίας προμήθειας φυσικού αερίου με τη Ρωσία, αλλά και στην πώληση των ουκρανικών δικαιωμάτων για τις εκπομπές άνθρακα. Το Φεβρουάριο του 2012, σε μια παρόμοια περίπτωση επιλεκτικής δίωξης, ο πρώην υπουργός Εσωτερικών Γιούρι Λουτσένκο καταδικάστηκε σε τέσσερα χρόνια φυλάκισης με την κατηγορία της κατάχρησης εξουσίας, της απάτης και της υπεξαίρεσης. Συνολικά, υπολογίζεται ότι έχουν κατηγορηθεί για φερόμενα εγκλήματα 13 πρώην ανώτεροι αξιωματούχοι της κυβέρνησης Τιμοσένκο, συμπεριλαμβανομένων τεσσάρων μελών του υπουργικού συμβουλίου, πέντε υφυπουργών, δύο διευθυντών υπηρεσιών, ενός κυβερνήτη, και του επικεφαλής του κρατικού μονοπωλίου φυσικού αερίου.

Από τις 19 Ιανουαρίου 2014, άρχισαν να καταγράφονται περιστατικά ιδιαίτερης βίας μεταξύ εκατοντάδων χιλιάδων διαδηλωτών και της ουκρανικής αστυνομίας, εξαιτίας του νόμου για την απαγόρευση των διαδηλώσεων, που ψηφίσθηκε με συνοπτικές διαδικασίες από την κυβέρνηση. Συγκεκριμένα, στις 16 Ιανουαρίου, ο εν λόγω νόμος επικυρώθηκε με ανάταση χειρός από τους βουλευτές του προέδρου Γιανουκόβιτς, ενώ στη συνέχεια ακολούθησε η υπογραφή του και τέθηκε άμεσα σε ισχύ.

Προκειμένου να αποκλιμακωθεί η κρίση, η ουκρανική κυβέρνηση κάλεσε σε διάλογο την αντιπολίτευση. Πράγματι, στις 22 Ιανουαρίου, πραγματοποιήθηκε η συνάντηση μεταξύ του Ουκρανού προέδρου και των ηγετών της αντιπολίτευσης, χωρίς κάποιο συγκεκριμένο αποτέλεσμα. Η ουκρανική αντιπολίτευση είχε δώσει τελεσίγραφο 24 ωρών στον Βίκτορ Γιανουκόβιτς, προειδοποιώντας ότι «οι διαδηλωτές θα περάσουν στην επίθεση εάν δεν προκηρυχθούν πρόωρες εκλογές». Μάλιστα, ο ηγέτης του αντιπολιτευόμενου κόμματος «Ουκρανική Δημοκρατική Συμμαχία για τη Μεταρρύθμιση» (Ukrainian Democratic Alliance for Reform - UDAR), Βιτάλι Κλίτσκο, προειδοποίησε ότι «πλέον, δεν αποκλείεται εμφύλιος πόλεμος», ωστόσο τόνισε ότι «θα αξιοποιηθεί κάθε δυνατότητα για να αποφευχθεί η αιματοχυσία».

Στη συνέχεια, οι ηγέτες της ουκρανικής αντιπολίτευσης, αφού απέρριψαν και την τελευταία πρόταση του Γιανουκόβιτς για ανάληψη της πρωθυπουργίας και άλλων υψηλόβαθμων κυβερνητικών θέσεων, ζήτησαν εκ νέου εκλογές και κάλεσαν τους διαδηλωτές να παραμείνουν στους δρόμους. Ήδη, οι ανθρώπινες απώλειες εξαιτίας της συγκρουσιακής κατάστασης αυξάνονται καθημερινά. Τρία άτομα έχασαν τη ζωή τους και οι τραυματίες ανέρχονται σε αρκετές εκατοντάδες. Ταυτόχρονα, οι βίαιες διαδηλώσεις έχουν επεκταθεί πέραν της ουκρανικής

πρωτεύουσας. Το κλίμα χαρακτηρίζεται ως «πολεμικό», ενώ σε διάφορα σημεία της χώρας το πλήθος επιτέθηκε σε κυβερνητικά κτίρια.

Όπως ήταν φυσικό, η εκρηκτική κατάσταση στην Ουκρανία δεν θα μπορούσε να αφήσει αδιάφορες ούτε τις Βρυξέλλες και την Ουάσιγκτον αλλά ούτε και τη Μόσχα. Η ΕΕ προειδοποίησε για πιθανές επιπτώσεις στις ευρο-ουκρανικές σχέσεις και λήψη μέτρων κατά της χώρας, ενώ η Μόσχα κατήγγειλε τις «ξένες επεμβάσεις» στα εσωτερικά της Ουκρανίας και χαρακτήρισε την αντιπολίτευση ως «ακραία». Από την πλευρά της, η Ουάσιγκτον, πέρα από τις λεκτικές καταδίκες, προσχώρησε στην ανάκληση βίζας Ουκρανών που θεωρεί ότι συνδέονται με τις βιαιότητες.

Ο ρόλος της οικονομίας

Μέχρι την παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008, η Ουκρανία γνώρισε σημαντική οικονομική ανάπτυξη, με το ΑΕΠ της να αυξάνεται κατά μέσο όρο κατά 7,5% μεταξύ 2000 και 2007. Παρόλα αυτά, παρέμεινε πολύ φτωχότερη σε σχέση με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες. Για παράδειγμα, το 2011 το κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε ισοτιμία αγοραστικής δύναμης ήταν μόνο 21% του μέσου όρου της ΕΕ και μόνο 43% του αντίστοιχου της Ρωσίας. Επίσης, οι ξένες εταιρείες ανέφεραν ως βασικά εμπόδια για τις εκεί επενδύσεις τους τα συχνά φαινόμενα αχαλίνωτης διαφθοράς και τις σοβαρές ελλείψεις στον τομέα του κράτους δικαίου (αδύναμο δικαστικό σύστημα).

Λόγω της έλλειψης εμπιστοσύνης που προκάλεσαν οι αντιπαραθέσεις της πολιτικής ηγεσίας στους ξένους επενδυτές, αλλά και λόγω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης του 2008, η ουκρανική οικονομία δέχθηκε σκληρά πλήγματα. Έτσι, το 2009 το ΑΕΠ μειώθηκε κατά 15,1%. Η οικονομία ανέκαμψε σύντομα, σημειώνοντας αύξηση κατά 4,2% το 2010 και κατά 5,2% το 2011, ωστόσο, λόγω της ύφεσης που ακολούθησε στην ΕΕ, η ανάπτυξη επιβραδύνθηκε κατά 0,6% το 2012 και το ΑΕΠ συρρικνώθηκε κατά 1,25% το 2013. Σύμφωνα με το ΔΝΤ, η επιβράδυνση της ουκρανικής οικονομίας οφείλεται στη χαμηλή ζήτηση των ουκρανικών εξαγωγών και στις συνεχώς φθίνουσες ξένες επενδύσεις.

Μετά απ' όλα αυτά και προκειμένου η Μόσχα να διατηρήσει το Κίεβο στη σφαίρα επιρροής της, έλαβε την απόφαση να επενδύσει 15 δισ. δολάρια σε ουκρανικά ομόλογα. Όπως δήλωσε ο πρόεδρος Πούτιν, η απόφαση αυτή θα βοηθήσει την Ουκρανία να αντιμετωπίσει τα οικονομικά της προβλήματα. Πράγματι, το ρωσικό δάνειο απέτρεψε τη δανειοδότηση από το ΔΝΤ με σκληρούς όρους, αλλά στη συνέχεια θα απαιτηθεί και νέο δάνειο, καθώς το ποσό των 15 δισ. δολαρίων μπορεί να καλύψει τα ελλείμματα της Ουκρανίας για διάστημα περίπου 18 μηνών και μόνο προσωρινά μπορεί να μειώσει τον κίνδυνο χρηματοπιστωτικής κρίσης στη χώρα.

Ο ρόλος της διαφθοράς

Το 2013, σύμφωνα με τον ετήσιο Δείκτη Αντίληψης της Διαφθοράς της ΜΚΟ "Transparency International", με τον οποίο αξιολογούνται χώρες για τα φαινόμενα διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, η Ουκρανία κατατάχθηκε στην 144η θέση ανάμεσα σε 177 χώρες.

Η "Transparency International" θεωρεί ότι τα μεγαλύτερα προβλήματα του επιχειρείν στην Ουκρανία είναι η μονοπώληση της αγοράς μέσω συνεργιών από

τους ολιγαρχικούς ομίλους, η αδυναμία βραχυπρόθεσμου επιχειρηματικού σχεδιασμού λόγω έλλειψης ομοιόμορφων και σταθερών κανόνων επιχειρείν, καθώς και η διαφθορά στις κυβερνητικές υπηρεσίες. Μάλιστα, ο επικεφαλής του Γραφείου της "Transparency International" στο Κίεβο, Oleksiy Khmara, υποστήριξε ότι «η μη-υπογραφή της Συμφωνίας Σύνδεσης με την ΕΕ ανέδειξε ότι οι ολιγαρχικοί επιχειρηματικοί όμιλοι στην Ουκρανία φοβούνται το διαφανή ανταγωνισμό».

Τα μείζονα προβλήματα και οι σχέσεις με Ρωσία, ΕΕ και NATO

Τόσο η Ρωσία, όσο και η ΕΕ με το NATO δεν αποσκοπούν στην επίλυση των ουκρανικών προβλημάτων, αλλά στην προώθηση των δικών τους συμφερόντων. Η Μόσχα επιδιώκει να ελέγχει την πολιτική ηγεσία στο Κίεβο, προκειμένου να χρησιμοποιεί ανεμπόδιστα τις ουκρανικές ενεργειακές υποδομές ή ακόμη και να τις θέσει υπό τον έλεγχό της, ώστε να διατηρήσει το μονοπώλιο υδρογονανθράκων προς την Ευρώπη. Από την πλευρά τους, οι ενεργοβόρες Βρυξέλλες επιδιώκουν αφενός την ενεργειακή συνεργασία με το Κίεβο που τους εξασφαλίζει ως ένα βαθμό την επιθυμητή περιφερειακή ενεργειακή ασφάλεια, αφετέρου την ενίσχυση των δυτικών ουκρανικών συνόρων προκειμένου να μην αντιμετωπίσουν μελλοντική αύξηση μεταναστευτικών ρευμάτων. Οι φιλοδυτικοί Ουκρανοί μπορεί να επιθυμούν την ένταξή τους στην ΕΕ, ωστόσο είναι σχεδόν σίγουρο ότι πολλές χώρες της ΕΕ θα αντιπαρατεθούν, καθότι δεν θα ήθελαν την ένταξη μιας μεγάλης φτωχής χώρας που θα έθετε σε κίνδυνο τα ήδη συρρικνωμένα ευρωπαϊκά ταμεία. Σχετικά με την προοπτική ένταξης της Ουκρανίας στο NATO, θα πρέπει να τονίσουμε ότι παρόλο που οι ΗΠΑ το επιδίωξαν, εντούτοις, τον Απρίλιο του 2008 στην Σύνοδο Κορυφής του Βουκουρεστίου υπήρξε άρνηση από γαλλικής πλευράς. Ίσως, η Γαλλία έλαβε σοβαρά υπόψη της μια πιθανή απότομη επιδείνωση των σχέσεων με τη Ρωσία. Από την επίτευξη της ανεξαρτησίας της το 1991, η σύγκρουση μεταξύ των πολιτικών δυνάμεων της Ουκρανίας οδήγησε στην εφαρμογή μιας εξωτερικής πολιτικής που δεν συνάδει με τα συμφέροντα της χώρας. Οι Ουκρανοί πολιτικοί άλλοτε ευκαιριακά φιλοδυτικοί ή φιλορώσοι και άλλοτε απλά παραμελώντας την εξωτερική πολιτική της χώρας, θεωρώντας την ως λιγότερο σημαντική από την εγχώρια πολιτική διαμάχη, κατόρθωσαν να εντείνουν το πολιτικό αδιέξοδο και να διχάσουν τον ουκρανικό λαό. Ακόμη και σήμερα, τόσο ο πρόεδρος Γιανουκόβιτς όσο και οι ηγέτες της αντιπολίτευσης φαίνεται να θέτουν σε πρώτη προτεραιότητα την πολιτική τους επιβίωση και να μην λαμβάνουν σοβαρά τις πιθανές δραματικές εξελίξεις που απειλούν τον ουκρανικό λαό. Όταν απειλείται η συνοχή του λαού μιας χώρας και όταν η σημαντική επιδείνωση της εσωτερικής ασφάλειας συνιστά το πιθανότερο μελλοντικό σενάριο, τότε η διεξαγωγή πρόωρων προεδρικών εκλογών δεν μπορεί σε καμιά περίπτωση να λειτουργήσει καταλυτικά και να εκμηδενίσει τα μείζονα εθνικά προβλήματα. Απαιτείται κυβέρνηση εθνικής ενότητας, τα μέλη της οποίας θα ασχοληθούν ουσιαστικά με την επίλυση αυτών των προβλημάτων, που στην περίπτωση της Ουκρανίας δεν είναι άλλα από την εξωτερική της πολιτική, την οικονομία της και την απειλή του διχασμού.

Βασίλης Γιαννακόπουλος

Άρθρο του GeoStrategy στο ΠΟΝΤΙΚΙ